

Lészai Lehel:¹

Az ószövetségi próféták, a qumráni és a Jézus-tanítványok kiválasztása

The Selection of Old Testament's Prophets, Qumran's and Jesus' Disciples.

The story of the disciples' vocation shows several resemblances with the call stories of the Old Testament prophets, especially the call of Elisha by Elijah (1Kgs 19,19–21). Karl Heinrich Rengstorf strongly refutes this view because he thinks that in the Old Testament did not exist a master-disciple relationship. Although many agreed, at this point he is out in this matter. Jesus' disciples do not have to be on probation and live isolated as the followers of the Teacher of Righteousness in Qumran. Contrary to the latter, Jesus' disciples received their calling primarily for service. Jesus taught the message and love of the Father, lived it in front of his disciples in order that they may continue his mission. The followers of philosophy and the disciples of the rabbis could surpass their masters, but for Jesus' disciples it was enough to be like the One that called them.

Keywords: prophet, Qumran, disciple, selection, master.

1. Az ótestamentumi próféták elhívása és a tanítványság kérdése

Martin Hengel és Gottfried Wenzelmann megjegyzik, hogy az a feltétel nélküli mód, ahogyan Jézus elhívta tanítványait, emlékeztet az ószövetségi próféták Isten általi elhívására.² A tanítványoknak a szinoptikus evangéliumokban lejegyzett elhívásával kapcsolatosan többször említik az írásmagyarázók, hogy eme elhívás-történetek szerkezete Elizeusnak az Illés által történt elhívására épülnek.³ Thomas L. Brodie egyenesen azt állítja,

---

¹ Egyetemi előadótanár, BBTE, Református Tanárképző Kar, csemete1@yahoo.com

² MARTIN HENGEL, *The Charismatic Leader and His Followers* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1981), 71–72 és 87; GOTTFRIED WENZELMANN, *Nachfolge und Gemeinschaft. Eine theologische Grundlegung des kommunitären Lebens*, Calwer Theologische Monographien 21 (Stuttgart: Calwer Verlag, 1994), 43.

³ RUDOLF BULTMANN, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 29 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966–1967⁷), 26–28; ANSELM SCHULZ, *Nachfolgen und Nachahmen: Studien über das Verhältnis der neutestamentlichen Jüngerschaft zur urchristlichen Vorbildethik*, Studien zum Alten und Neuen Testament 6 (München: Kösel, 1962), 100–103; ARTHUR J. DROGE, „Call Stories in Greek Bibliography and the Gospels,” *Society of Biblical Literature: Seminar Papers* 22 (Chico, California: Scholar Press, 1983), 250;

hogy Lukács az egész evangéliumát (és az Apostolok Cselekedeteit) az Illés-Elizeus történet alapján, annak mintájára és azt megjeleníteni igyekezve írta meg (1Kir 17,1–2Kir 8,15).⁴ Illés nem választ utódot magának, hanem Isten jelöli ki számára azt, aki át fogja venni, és be fogja tölteni tisztségét (1Kir 19,16).⁵ Ugyanezt látjuk korábban Mózes esetében is, akinek Józsué az elején csupán szolgálja. Mózes nem kér utódot, hanem Isten jelöli ki számára Józsuét, mint aki folytatni fogja munkáját. A próféták elhívásának fontosságával kapcsolatosan azt írja Eszenyeiné Széles Mária, hogy: „A próféta szolgálata... Isten szabad, szuverén döntésének következménye. Ez a döntés a próféták elhívásában lesz nyilvánvalóvá.”⁶

Thomas L. Brodiehoz viszonyítva Karl Heinrich Rengstorf képviseli a másik végletet, mivel határozottan kijelenti, hogy az Ószövetségben nem létezett mester–tanítvány viszony, és ennek bizonyítására Mózes és Józsué, Illés és Elizeus,⁷ Jeremiás és Báruk példáját hozza fel. Szerinte a prófétáknak azért nem voltak tanítványaik, mert Isten az egész Izraelt választotta ki magának, és az egész néphez szólt prófétáin keresztül. Azt állítja, hogy Elizeus nem Illés tanítványa, hanem szolgálja volt (1Kir 19,21).⁸ K. H. Rengstorf véleményét az ószövetségi mester–tanítvány viszony hiányáról többen elfogadták,⁹ de ezek között Robert P. Meye álláspontja óvatosnak minősíthető a fennálló túlzó állítások miatt. Jóllehet ő is vallja (Szabó Csabával¹⁰), hogy az Ószövetségben Isten volt Izrael tanítója (Deut 4,10; Jób 22,22; Zsolt 94,10), aki igéjét a prófétákon keresztül tudatta népével, de Illés és Elizeus történetében feltételezi a mester–tanítvány kapcsolatot. Ezt a viszonyt egészen másnak látja, mint a görög-, vagy a rabbi-iskolák, vagy akár a Jézus által

---

FRITZ HERRENBRÜCK, *Jesus und die Zöllner*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 41 (Tübingen: J.C.B. Mohr / Paul Siebeck, 1990), 237–238; DAVID CATCHPOLE, *The Quest for Q* (Edinburgh: T & T Clark, 1993), 157; STEPHEN C. BARTON, *Discipleship and Family Ties in Mark and Matthew* (Cambridge: University Press, 1994), 61.

⁴ THOMAS L. BRODIE, “Luke–Acts as an Imitation and Emulation of the Elijah–Elisha Narrative,” *New Views on Luke and Acts*, ed. Earl Richard (Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 1990), 78–85.

⁵ JOHN DOMINIC CROSSAN, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (San Francisco: Harper Collins, 1991), 139.

⁶ ESZENYEINÉ SZÉLES MÁRIA, „Kijelentés a prófétáknál,” *Református Szemle* LXIV. évf. 2. szám (1971. márc.–ápr.): 142.

⁷ Ugyanezzel a példával cáfolja ezt Martin HENGEL, *The Charismatic...* 16–18.

⁸ GERHARD KITTEL and GERHARD FRIEDRICH (eds.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Volume III, trans. and ed. by Geoffrey W. Bromiley (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1974), s. v. ‘μαθητής’ by K. H. Rengstorf, 426–431.

⁹ ERNST JENNI und CLAUS WESTERMANN (hrsg.), *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, II. Band (München: Chr. Kaiser, 1971), s. v. ‘תלמיד’ von Ernst Jenni, col. 875; ANDRE LEON-DUFOUR (ed.), *Dictionary of Biblical Theology* (New York: Seabury, 1973²), s. v. ‘Disciple’ by Andre Feuillet, 125; JOSEPH A. FITZMYER, *Luke the Theologian* (London: Geoffrey Chapman, 1989), 119.

¹⁰ SZABÓ CSABA, „Jézus a tanító,” *Theologiai Szemle új folyam* XL. 2. szám (1997. márc.–ápr.): 80.

gyakorolt példát.¹¹ Leonhard Goppelt csupán azt teszi szavá, hogy az Elizeus elhívásának folyamatával összehasonlítható Jézus tanítványainak elhívás-története. Ő nem teremtett iskolát, hanem egy teljesen új kapcsolatot hozott létre.¹² Gottfried Wenzelmann is ellentmond K. H. Rengstorfnak, azt állítván, hogy jóllehet Elizeus az Illés szolgája volt, ahogyan korábban Józsué is a Mózesé (Ex 24,13 – תַּרְחָיִם), de ezzel még nem vitatható el tanítványi mivoltuk. A mestert is és a tanítványt is Isten hívta el, hogy az ő szolgálói legyenek, és ezáltal a népet is szolgálják (Mózes–Józsué: Ex 24,13; 33,11; Num 11,28; Józs 1,1; Illés–Elizeus: 1Kir 19,19–21; 2Kir 2,3; 3,11; Jeremiás–Bárúk: Jer 36,26; 43,3). G. Hendrik van de Graaf kijelenti, hogy: „Tulajdonképpen nem Illés az, aki elhívja Elizeust, hanem maga Isten, 1Kir 19,16.”¹³

Az Elizeus elhívásában is megfigyelhető három mozzanat (lásd a tanítványok elhívását a szinoptikus evangéliumokban): az adott helyzet, a követésre való felhívás és az engedelmesség.¹⁴ A mester nem igényelte magának az első helyet, hanem mindig túlmutatott önmagán Istenre, és így végső soron a tanítvány Istent követte és szolgálta (Deut 31,7–8; 2Kir 3,11–12).

Az Ószövetségben csupán néhány alkalommal fordul elő a *talmidh* és a *limmúdh* kifejezés. Ahogyan a μαθητής (tanítvány, tanuló) főnév a μαθησῶ (tanulni) igéből, ugyanúgy a *talmidh* (tanítvány) főnév a *lámadh* (tanulni) igéből származik. A *talmidh* főnév csupán egyszer fordul elő az Ószövetségben, 1Krón 25,8-ban, amikor a *mebhîn* (tanító) szó ellentétéként jelenik meg a zenészekre vonatkozóan. A *limmúdh* kifejezés hat-szor fordul elő az Ószövetségben (Ézs 8,16; 50,4 [2x]; 54,13; Jer 2,24; 13,23). A jeremiási locusokban a *limmúdh* kifejezés a ‘valamihez szokott’, ‘valamit megszokott’ értelemben fordul elő, míg az ézsaiási idézetekben főnévvé alakult, és ‘tanítvánnyal’ fordítható.

Az Ószövetségben prófétai csoporttal (הַבְּלִיָּבְאִים) találkozunk Sámuel körül (1Sám 10,5–10; 19,20–24), próféta-fiakat (בְּנֵי הַנְּבִיאִים) látunk Elizeus mellett¹⁵ (1Kir 20,35; 2Kir 2,3.5.7.15; 4,1.38; 5,22; 6,1; 9,1) és tanítványokat (לְתַלְמִידֵי) Ézsaiás körül (Ézs 8,16). Ezek a kapcsolatok nem valamilyen iskolai rendszerre emlékeztetnek, hanem in-

¹¹ ROBERT P. MEYE, *Jesus and the Twelve: Discipleship and Revelation in Mark's Gospel* (Grand Rapids, Michigan: William Eerdmans Publishing Company, 1968), 94–95.

¹² LEONHARD GOPPELT, *Theology of the New Testament*, Vol. 1, trans. J. A. Alsup, ed. J. Roloff (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1981), 209.

¹³ G. HENDRIK VAN DE GRAAF, „Jézus követésének történeti jelentése és jelentősége,” *Református Szemle* LXIII. évf. 3–4. szám (1970. máj–aug): 216.

¹⁴ WENZELMANN, *Nachfolge*... 16–18.

¹⁵ RAINER RIESNER, *Jesus als Lehrer*, *Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament* 2. Reihe 7 (Tübingen: J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1981), 281–282.

kább mester–tanítvány viszonyra, amelynek célja az Isten szolgálatára való kölcsönös elkötelezés.¹⁶ Az írástudók esetében is feltételezhető bizonyos mester–tanítvány viszony, mert az ismeretüket rendszeresen áthagyományozták.¹⁷

Michael James Wilkins megállapítja, hogy az Ószövetségben három szinten lehet megfigyelni a tanítványság kérdését: (a) nemzeti szinten, az Isten és Izrael közötti szövetségben; (b) egyéni szinten, ami Istennek való engedelmisséget és az ő követését feltételezi; (c) és az emberi kapcsolatok szintjén.¹⁸ Az ideális tanítványság az Ószövetségben az Isten és népe között megvalósuló szövetségi viszony. Előbb személyeket hívott el, majd pedig Izrael népével kötött szövetséget. A nép részéről a szövetség kötelezettsége 'Isten követésében' (Deut 4,1–14; 1Sám 12,14) és 'az ő útjain való járásban' (Deut 10,12) valósulhat meg – mindez pedig a tanítványság sajátos terminológiájára utal.¹⁹ A nemzeten belül az egyéneknek kellett Isten tanítványaivá lenni, és az ő útjait követni (Ézs 54,13). A nép vezetői, királyai, főpapjai a szerint ítéltettek meg, hogy követték-e Istent, jártak-e az ő útjain, vagy sem (Num 32,12; Józs 14,8; 1Kir 14,8; Zak 3,7). A tanítványság jelentkezik az emberi kapcsolatok szintjén is. Philip Sigal véleménye szerint: „Az ókori Izraelben három csoport töltötte be a lelki vezetők szerepét: a papok (kohen), a próféták (nabi) és a bölcsék (hakam). Mindhárom csoport felelős volt a Tóra áthagyományozásáért, amely a maga körében tanító, és a nép számára követendő példa volt.”²⁰

Az Izraelben előforduló, emberi kapcsolatok szintjén fennálló és a környező népeknél megjelenő tanítványság között bizonyos hasonlóságok figyelhetők meg, de ennek ellenére kijelenthető, hogy az Izraelben megjelenő tanítványság a maga nemében páratlan.²¹ Isten az ő követésére, az ő útjain való járásra, neki való engedelmisségre és szolgálatra szólította fel Izraelt az Ószövetségben. Azért fontos ezt megállapítani, mert ugyanezekkel a kérdésekkel találkozunk Jézusnál is, amikor a tanítványság mibenlétéről beszél (Mk 12,29–30; Mt 5,48; 22,37; Lk 10,27).

¹⁶ ROBERT R. WILSON, *Prophecy and Society in Ancient Israel* (Philadelphia: Fortress, 1980), 202 és 300–301.

¹⁷ DAVID E. ORTON, *The Understanding Scribe – Matthew and the Apocalyptic Ideal* (Sheffield: Sheffield Academic Press /JSOT/, 1995), 39–51.

¹⁸ MICHAEL JAMES WILKINS, *Following the Master: Discipleship in the Steps of Jesus* (Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1992), 56–57.

¹⁹ JOHN JAMES VINCENT, *Disciple and Lord: The Historical and Theological Significance of Discipleship in the Synoptic Gospels*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwuerde der Theologischen Fakultät der Universität Basel (Sheffield: Sheffield Academy Press, 1976), 18–19.

²⁰ PHILIP SIGAL, *Judaism: The Evolution of a Faith*, rev. and ed. by Lillian Sigal (Grand Rapids: Eerdmans, 1988), 21.

²¹ MICHAEL JAMES WILKINS, *The Concept of Disciple in Matthew's Gospel: as Reflected in the Use of the term Μαθητής*, Supplements to Novum Testamentum XI vol. 59 (Leiden, New York, København, Köln: E. J. Brill, 1988), 51–91.

2. A qumráni tanítványok

A qumráni közösség egyike volt a Kr. e. II.–Kr. u. I. század számos zsidó szektájának, amely a Holt-tenger keskeny nyugati partján, a Jordán torkolati vidékén húzódott meg egy régi izraeli erődítmény romjain. Vallási és társadalmi tekintetben elkülönült a zsidó templomi kultusztól²² és a társadalom egészétől. Ezt a közösséget apokaliptikus militarizmus és ökonomizmus, hierarchikus klerikalizmus, ritualizmus és szeparatizmus jellemezte. A leginkább elfogadható feltevés szerint Qumránban esszénusok éltek.²³ Ioszif D. Amuszin az 'esszénus' szó etimológiájával kapcsolatosan kifejti, hogy:

„Az esszénusok (*essaioi*) elnevezése – bár a görög nyelv szigorú szabályaink nem teljesen megfelelően – a 'jámborság' szóból ered (*parónymoi hosiotétos*).”²⁴

Az intertestamentális korban léteztek olyanok, akik nehéz körülményeik, problémáik, kiábrándultságuk vagy kielégítetlenül maradt fokozott lelki igényeik miatt életidegenek maradtak a korabeli társadalomban, nem találták helyüket a vallásos életben, és menekülni vágytak egy ideálisnak vélt közösségbe, ahol minden külső hatástól teljesen elszigetelten vegetálhattak, ahol az élet a legapróbb vonatkozásokban is szabályozva volt, és csak vakon kellett engedelmeskedniük. A qumráni tanítványok közössége elkülönült a környező világtól, és ebben a zártságban zajlott az Igazság Tanítójához (Igaz Vezető)²⁵ való feltétlen engedelmisségen alapuló élete. A Közösségi Szabályzat, amely meghatározta életvitelüket,²⁶ előírta az „elszakadást a gyalázatosság (gödör) embereitől” (1QS²⁷ V,1–2), és azt is, hogy a közösség tagjai vonuljanak a pusztába, és ott építsék JHVH útját. A közösség zártsága nem csupán a külvilágtól való fizikai elkülönülésben fejeződött ki, hanem a közösségben uralkodó „rejtőzködés szellemében” (1QS IX,22) is, amely a ránk maradt kéziratokban világosan kifejeződik. A Szabályzat előírja, hogy „a Törvény közösségét rejtve

---

²² Ennek fő oka az általuk használt napkalendárium volt (12 harminc napból álló hónap, amelyhez az év végén még öt ünnepnap tartozott, így egy év 365 napból állt), míg a templomban a holdkalendáriumot használták (12 hónap, felváltva 30 és 29 napra beosztva, 1 év = 354 nap): DIÓSI DÁVID, *Qumrán és az őskeresztények, avagy veszélyben a kereszténység?* (Kolozsvár: Polis, 1998), 41 és 56–57.

²³ Ennek a véleménynek ellentmond LENA CANSDALE, *Qumran and the Essenes* (Tübingen: J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1997), 192.

²⁴ IOSZIF D. AMUSZIN, *A Holt-tengeri tekercek és a qumráni közösség*, ford. Bíró Dániel és Kalmár Éva (Budapest: Gondolat, 1986), 181.

²⁵ W. F. ALBRIGHT and C. S. MANN, „Qumran and the Essenes: Geography, Chronology and Identification of the Sect,” *The Scrolls and Christianity: Historical and Theological Significance*, ed. Matthew Black (London: S.P.C.K., 1969), 19 és 108.

²⁶ ROBERT A. J. GAGNON, „How Did the Rule of the Community Obtain its Final Shape?” *Qumran Questions*, ed. James S. Charlesworth (Sheffield: Sheffield Academic Press, 1995), 67.

²⁷ 1QS a qumráni egyes számú barlangban talált Serek rövidítése, és a Közösségi Szabályzatot jelöli (סרך היחיד).

kell tartani a gyalázatosság emberei közepette”, és „elrejteti az igazság kedvéért a megismerés titkait”. Josephus Flavius szerint minden esszénus még arra is felesküdült, hogy semmit el nem titkol társai előtt, viszont idegenek előtt nem árulja el a rend titkát, akkor sem, ha halálra kínozzák. A közösség ezoterikus jellege abban is megnyilvánult, hogy különböző ábécékből és különleges írásjelekből összeállított titkosírást használtak, kriptografikus lejegyzésű írásműveket, rejtjelezett pesereket és horoszkópokat készítettek, és saját közösségüket szimbolikus nevekkal illették.

A közösség zártságából következett, hogy nem folytathatott missziós tevékenységet (gyűlöltek a kívülállókat – *massa perditionis*).²⁸ Ez élesen megkülönbözteti a korai keresztyén közösségektől, amelyekben a missziós munka egyike volt a legfontosabb tevékenységeknek. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a qumráni közösség lemondott volna mindenféle kapcsolatról a külvilággal. A nélkülözhetetlen gazdasági kapcsolatokon túl – amelyekről tanulmányok sokasága szól – a qumrániak és a zsidó-hellenisztikus világ között további kapcsolatokra mutatnak a bibliai könyvek görög fordításai is, amelyek a szekta kéziratái közül kerültek elő.

A tanítvánnyá levés rendjét szigorú szabályok rögzítik. Az első és legszembeütőbb jellemvonás, hogy nem a tanító elhívása alapján lesz valaki tanítvánnyá, hanem az emberek szabad döntésük szerint választják a közösséghez való tartozást. Ebben sokkal inkább hasonlítanak a görög bölcsek vagy zsidó rabbik iskoláihoz, mint a keresztyén tanítványsághoz. A jelentkezőnek vakon kellett hinnie és engedelmeskednie az Igazság Tanítójának,²⁹ mert csak így kerülhette el az eszkatologikus Ítélet Házát. Az igazság követői számára a Tanítónak a tanításába vetett hit jelentette a boldogságot és az üdvösséget.³⁰ A neofitákat a *mitnaddevim* névvel jelölik. A bibliai szóhasználatnak megfelelően ezt a kifejezést „önkéntesen felajánlkozónak” vagy „önként belépőnek” lehet fordítani. Philón esszénusokról szóló leírásában is ki van emelve a közösségbe lépés önkéntessége. Emellett az is feljegyeztetett róluk, hogy a származást és az eredetet nem veszik figyelembe, és nem tartják megjegyzésre méltónak. Philón így ír erről a kérdésről:

²⁸ DIOSI, *Qumrán...* 60.

²⁹ A. DUPONT-SOMMER, „Le »Commentaire d’Habacuc«, découvert pres de la Mer Morte. Traduction et notes,” *Revue de l’histoire des religions* 137 (Paris: 1950): 162; F. M. CROSS, *The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies* (Garden City, New York: Doubleday, 1958), 119; E. STAUFFER, „Das Evangelium vom Barmherzigen Gott in Qumran und der Botschaft Jesu,” *Deutsches Pfarrerblatt* 60, Nr. 4 (1960): 75; JOACHIM JEREMIAS, *Der Lehrer der Gerechtigkeit* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1963), 144.

³⁰ M. P. HORGAN, *The Pesharim: Qumran Interpretations of Biblical Books* (CBQMS 8; Catholic Biblical Association, 1979), 40; W. H. BROWNEE, *The Midrash Peshar of Habakkuk* (SBLMS 24; Missoula, MT: Scholars, 1979), 125–130.

„Egyetlen rabszolga sincs közöttük, hanem szabadokként kölcsönösen szolgálnak egymásnak. Nemcsak azért nézik le a rabszolgatartókat, mert igazságtalan és gonosz emberek, mert semmibe veszik az egyenlőséget, hanem azért is, mert a természet törvényét sértik meg, holott a természet anyánk, s minden embert egyenlőnek hozott a világra, nevelt fel és igazi testvérekké tett.”³¹

A *mitnaddevim* kifejezés, és a vele bizonyára rokon értelmű *hannilwim* (csatlakozottak) a közösség tagjelöltjeire utal, azokra, akik még nem töltötték le próbaidejüket, és még nem váltak a közösség teljes jogú tagjaivá. A tanítványvá válás három egymást követő szakaszban történt. Az első szakaszban a felügyelő, aki a rabbik élén áll, megvizsgálta a novíciust – aki kinyilvánította szándékát, hogy belépne a közösségbe – „értelmessége és cselekedetei” tekintetében, és ismertette vele a közösség törvényeit és előírásait. A jelentkezőnek ez az első hivatalos találkozása a qumráni tanítással. A megvizsgálás azt jelenti, hogy bizonyos előfeltételekkel és rátermettséggel kellett rendelkeznie ahhoz, hogy valakit befogadjanak a közösségbe. A Szabályzat nem írja elő pontosan az első szakasz időtartamát, de J. T. Milik arra a következtetésre jutott, hogy ez egy esztendő jelentett. Ha a novícius kiállta ezt a próbát, akkor megjelenhetett a rabbik gyűlése előtt, ahol alaposan kikérdezték, és eldöntötték, hogy „kirekesztik-e, vagy befogadják” a közösségbe. Abban az esetben, ha pozitív döntés született, beengedték a közösségbe, de egy évig nem vehetett részt a „rabbik tisztaságában” (azaz a kultikus étkezéseken, és javai nem „keveredtek el” a közösség javaival). Ha a novícius „lelkének és tetteinek” újabb egy éves próbája kedvezően zárult számára, jegyzékbe vették javait – de még nem olvastották bele a közösség vagyonába –, és bevonták őt a közösség munkájába. Csak a második próbaév letelte után és újabb vizsgálat, majd újabb döntés, azaz a gyűlekezet szavazása után³² vált a novícius teljes jogú taggá, amikor is beírták a maga „helyére”, tulajdona közössé vált,³³ „tanácsa és ítélete” a közösségé lett, tehát részt vehetett a teljes jogú tagok gyűlésén, ahol a közösség minden dolgában döntöttek (1QS VI,21). Az új tagok felvételét minden évben a Szabályzatban leírt ünnepélyes szertartás kísérte. E szertartás a Mózes által előírt áldások és átkok rendjét követte (Deut 11,26–32; 27,11–26). A novíciusok áment mondtak a felsorolásra. Az összes *mitnaddevim* színe előtt az „Isten Szövetségébe” belépő lelkére vette az „elkötelező esküt”, melynek értelmében „egész szívével és lelkével” Mózes törvénye felé fordul mindenben, ami „belőle feltáratik” Sádók fiainak, a papoknak, a Szövetség őrzőinek és az ő Szövetségük emberei többségének (1QS V,7–11). J. Flavius és Hippolitosz tudósít a „rettenetes esküről”, melyet az esszénusok tettek közösségbe lépésükkor. Minden bizonynyal erre a napra időzítették a közösség minden teljes jogú tagjának értelmét és cselekedeteit megvizsgáló évenkénti tesztet. Ez volt az egyik legnagyobb ünnep (hetek = pünkösöd

---

³¹ GYÜRKI LÁSZLÓ, *A Biblia földjén* (Budapest: Szent Gellért Egyházi Kiadó, 1990), 157.

³² VERMES GÉZA & MARTIN D. GOODMAN, *The Essenes* (Sheffield: JSOT Press, 1989), 7.

³³ JAMES C. VANDERKAM, *The Dead Sea Scrolls Today* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1994), 82.

ünnepe, vagy a megváltás napja), és valószínűnek tűnik J. T. Milik feltevése, hogy ezen a napon még a legtávolabbi közösségekből is eljöttek 'esszénusok' Qumránba, a mozgalom szervezeti és szellemi központjába.³⁴

A tanítók váltogatták egymást, ezért nem alakulhatott ki bizalmas, bensőséges viszony a tanító és tanítvány között. Nem a tanítón, hanem a tanon volt a hangsúly. Nem lehetett közvetlenül odamenni a tanítóhoz, és zaklatni őt mindenféle kérdéssel. Qumránban együtt éltek és dolgoztak az emberek, de a tanítás tízes csoportokban folyt. A Közösségi Szabályzatban az is meg volt határozva, hogy a tanítványoknak az éjszaka egyharmadát tanulmányozással kellett eltölteniük. A legvalószínűbb feltételezések szerint a Szentírást tanulmányozták. A virrasztással eltöltött idő a Szentírásban való elmélyedést és az önsanyargatást szolgálta. Számukra a világosság fiai a közösségen belül voltak,³⁵ a sötétség fiai pedig a közösségen kívül. A gonoszoknak el kellett pusztulniuk, ezért nem is imádkoztak értük, nem is próbálták megtéríteni vagy jobb belátásra bírni őket. Várták a Messiást, aki számukra életet fog hozni, míg mások számára halált. Számukra kizárólag a saját közösségük volt az egyetlen helyes és követendő út az üdvözülés felé.

A qumráni közösség belső szerkezetének jellemző sajátosságai közé tartoztak a közös étkezések is. Ez törvényszerűen következik a közösen végzett munkából, a vagyonszösségből és a közösségi életformából. A közös étkezéseknek szakrális jellegük volt.³⁶ A közösség tagjai rituálisan tiszta és engedélyezett ételt fogyasztottak. Az iratok jól meghatározott adagokról beszélnek, de ezek a fejadagok meglehetősen egyszerűek voltak, és nélkülöztek a változatosságot. A kizárt tagok esküjük és a szabályzatok előírásai miatt nem fogadhattak el táplálékot olyanoktól, akik nem voltak tagjai a közösségnek, ezért kénytelenek voltak fűféléken tengődni, miközben testük elsorvadt, és végül éhen haltak.

3. Jézus tanítványainak kiválasztása mesterük és Isten szuverén akaratánál fogva történt

A Mk 3,13-ban az αὐτός kiemelő személyes névmás szerepét tölti be, és arra utal, hogy a kiválasztás Jézus szuverén akaratától függött. Istennek az Ószövetségben elhangzó hívása, vagy övéinek kiválasztása visszhangzik itt.³⁷ Wim Burgers és Morna D. Hooker is felhívják a figyelmet, hogy a „προσκαλεῖται οὐς ἠθέλεν αὐτός” – „magához hívta, akiket akart” mondat egyértelműen arra utal, hogy Jézus volt a kezdeményező az elhívás/kiválasztás

---

³⁴ J. T. MILIK, *Ten Years of Discovery in the Wilderness of Judaea*, trans. J. Strugnell. Studies in Biblical Theology 26 (Naperville, IL: Allenson, 1959), 117.

³⁵ MEYE, *Jesus...* 96.

³⁶ Diósi István ennek épp az ellenkezőjét állítja: DIÓSI, *Qumrán...* 34.

³⁷ ROBERT A. GUELICH, *Mark 1–8:26*, Word Biblical Commentary 34A (Dallas, Texas: Word Books, 1989), 157.

alkalmával.³⁸ Herman N. Ridderbos hangsúlyozza azt a legfőbb hatalmat, amellyel Jézus elhívta tanítványait munkájuk közben.³⁹ A következő versben, Mk 3,14-ben azt olvassuk, hogy Jézus a tizenkettőt „ἐποίησεν”. A RÚF és Károli „kiválasztással” fordítja ezt az igét. Sok írásmagyarázó semitizmusnak véli,⁴⁰ melynek mindenképpen vannak párhuzamai a LXX-ban (1Kir 12,31; 13,33; 2Krón 2,18; 1Sám 17,6; vö. Zsid 3,2; Jel 5,10), és amely a ‘kijelöl, elrendel, kinevez’ értelmet sugallja. Egyesek a ποιέω (tenni, cselekedni) igét itt a „teremtett” vonatkozásban értelmezték, és így az isteni teremtő aktusra való finom utalást vélték felfedezni ebben.⁴¹

A kiválasztás kérdésénél Jacob Jervell megemlíti Jézus akarata mellett a Lk 11,49-et, ahol a próféták és az apostolok küldetéséről is olvasunk. Ez azért fontos, mert az apostolok küldetése ebben a textusban Istentől ered, ha pedig Isten küldte őket, akkor ő is választotta ki szolgálait, tehát az ő akaratának megfelelően történt mindez. Elhagyva a szinoptikus keretet, de nem a tárgyalt gondolatkört, még megemlíthető, hogy ApCsel 1,2-ben is említés történik az apostolok kiválasztásáról. Az itt olvasható beszámoló szerint Jézus választotta ki (ἐκλέγω) a tanítványokat, de a Szentlélek által. Jervell azt állítja, hogy mondattanilag a „Szentlélek által” nem tartozik az ἐντέλλομαι-hoz (megbízást adott), ezért arra a következtetésre jut, hogy a tanítványok kiválasztása a Szentlélek által történt, és ez visszaül Isten döntésére.⁴²

A kiválasztás egyértelműen Jézus személyéhez kapcsolódik. Ő volt a kezdeményező a kiválasztást illetően. Bizonyos textusok arra utalnak, hogy Jézus megtanácskozta Atyjával azt, hogy kiket válasszon el arra a feladatra, amelyet ő is az Atyától nyert (Lk 6,12–13; 11,49). Ezen kívül egyes írásmagyarázók ApCsel 1,2 szövegét mondattanilag vizsgálva arra a konklúzióra jutottak, hogy a kiválasztás aktusától nem idegen a Szentlélek sem.

³⁸ WIM BURGERS, „De instelling van de Twaalf in het Evangelie van Marcus,” *Ephemerides Theologicae Lovaniensis* 36 (Jl–D 1960): 640; MORNA D. HOOKER, *The Gospel according to St Mark*, Black’s New Testament Commentaries (London: A & C Black, 1991), 111.

³⁹ HERMAN N. RIDDERBOS, *Matthew*, trans. Ray Togtman (Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1987), 77.

⁴⁰ VINCENT TAYLOR, *The Gospel According to St. Mark* (London: MacMillan/New York: St Martin’s Press, 1966²), 230; EDUARD SCHWEIZER, *The Good News According to Mark*, trans. Donald H. Madvig (London: SPCK, 1971), 81.

⁴¹ G. SCHMAHL, *Die Zwölf im Markusevangelium*, Trier theologische Studien 30 (Trier: Paulinus, 1974), 55; JOSEF ERNST, *Das Evangelium nach Markus*, Regensburger Neues Testament (Regensburg: Friedrich Pustet Verlag, 1981), 113; GERHARD LOHFINK, *Jesus and Community*, trans. John P. Galvin (Philadelphia: Fortress Press, 1984), 9–10. Szabó Andor az ószövetségi próféták elhívásával kapcsolatosan megjegyzi, hogy „az elhívás – ne felejtjük – teremtő aktus”: SZABÓ ANDOR, „Elhívás és küldetés az Ószövetségben,” *Theologiai Szemle*, új folyam XXIII. 1. szám (1980. jan–febr.): 40.

⁴² JACOB JERVELL, *Luke and the People of God* (Minneapolis, Minnesota: Augsburg Publishing House, 1972), 87–88.

Az Újszövetségben csak az evangéliumokban és az ApCsel-ben fordul elő a μαθητής főnév. Nagyon kevés kivételtől eltekintve a μαθητής azokat jelöli, akik Jézust Mesterükként követik. A μαθητής minden esetben feltételezi a személyes kötődést, amely meghatározza az egész életet. A tanítványokat Jézus hívja el, és ebben radikálisan különböznek a rabbi-tanítványoktól. Az elhívás után a tanítványok ragaszkodnak Mesterükhöz, elkötelezik magukat Jézus személye mellett. Nem annyira a tanítása a fontos, hanem a személyéhez való kötődés. Ez a kötődés Jézus autoritásának feltétlen elfogadását jelentette. Nem csupán hittek benne, hanem engedelmeskedtek is neki. Az engedelmeskedés kiterjedt a Jézussal való együttszenvedésre is. Az elhívás és a tőle való függés azt jelentette, hogy semmi sem történik a tanítvány életében, ami ne lenne kapcsolatban Jézussal és az ő életével. A tanítványok gyakran nem értik Jézust, de követik őt. Az elhívás azért történt, hogy Jézussal legyenek és osztozzanak a munkájában. A szolgálat igehirdetést jelentett, amit jelek és csodák követtek.⁴³

4. Következtetés

A kutatás során láttuk, hogy a tanítványok kiválasztásának története több megegyező vonást mutat az ószövetségi próféták elhívás-történetével, különösen Elizeusnak az Illés általi elhívásával (1Kir 19,19–21). Karl Heinrich Rengstorf határozottan cáfolja ezt a nézetet, mert szerinte az Ószövetségben nem létezett mester–tanítvány viszony. Jóllehet sokan fogadták el véleményét, ezen a ponton mégis téved. Jézus tanítványainak nem kell próbaidőt kiállniuk, majd nem kell elzárkózva élniük, mint a qumráni Igazság Tanítója követőinek. A qumráni tanítványok életében nagyon fontos szerepet játszott az irataik tanulmányozása és elsajátítása. Ezzel szemben a Jézus tanítványai elsősorban a szolgálatra nyertek elhívást. A rabbi a Tórához való hűségre, a görög filozófusok az igazság szenvedélyes keresésére nevelték és buzdították követőiket, míg Jézus az Atya üzenetét és szeretetét tanította, élte tanítványai előtt, hogy ők maguk folytathassák küldetését.

A szinoptikus evangéliumokban (de nem csupán) a tanítványok kiválasztása a Jézus és Isten szuverén akaratánál fogva történt. Jézus azokat hívta magához Mk 3,13 szerint, akiket akart, és ebben szabadon döntött. Ezt a döntést mégis befolyásolta az a tény, hogy Jézus mindenben az Atya akaratát teljesítette és követte, tehát nem önfejű választásról van szó. Lukács evangélista meg is jegyzi, hogy a tanítványok kiválasztása előtti éjszakát az Atyához való imádkozással töltötte (Lk 6,12–13), és ebből arra következtethetünk, hogy az éjszakai imádság alatt megbeszélte Atyjával a döntést, amelyet meg akart hozni. A bölcsélet követői és a rabbi-tanítványok túlszárnyalhatták mesterüket, de Jézus tanítványainak elég volt, ha olyanokká lehettek, mint elhívójuk.

⁴³ KITTEL and FRIEDRICH, (eds.) *TDNT* 4... s. v. 'μαθητής' by K. H. Rengstorf, 441–455.

Felhasznált irodalom:

- ALBRIGHT, W. F. and C. S. MANN. „Qumran and the Essenes: Geography, Chronology and Identification of the Sect.” *The Scrolls and Christianity: Historical and Theological Significance*, ed. Matthew Black. London: S.P.C.K., 1969.
- AMUSZIN, IOSZIF D. *A Holt-tengeri tekercek és a qumráni közösség*. Fordította Bíró Dániel és Kalmár Éva. Budapest: Gondolat, 1986.
- BARTON, STEPHEN C. *Discipleship and Family Ties in Mark and Matthew*. Cambridge: University Press, 1994.
- BRODIE, THOMAS L. „Luke-Acts as an Imitation and Emulation of the Elijah-Elisha Narrative.” *New Views on Luke and Acts*, ed. by Earl Richard, 78–85. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 1990.
- BROWNLEE, W. H. *The Midrash Pesher of Habakkuk*. SBLMS 24; Missoula, MT: Scholars, 1979.
- BULTMANN, RUDOLF. *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 29, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966–1967.
- BURGERS, WIM. „De instelling van de Twaalf in het Evangelie van Marcus.” *Ephemerides Theologicae Lovaniensis* 36 (Jl–D 1960): 625–654.
- CANSDALE, LENA. *Qumran and the Essenes*. Tübingen: J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1997.
- CATCHPOLE, DAVID. *The Quest for Q*. Edinburgh: T & T Clark, 1993.
- CROSSAN, JOHN DOMINIC. *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*. San Francisco: Harper Collins, 1991.
- DIÓSI DÁVID. *Qumrán és az őskeresztények, avagy veszélyben a kereszténység?* Kolozsvár: Polis, 1998.
- DROGE, ARTHUR J. „Call Stories in Greek Bibliography and the Gospels.” *Society of Biblical Literature: Seminar Papers* 22. Chico, California: Scholar Press, (1983): 245–257.
- DUPONT-SOMMER, A. „Le »Commentaire d’Habacuc«, découvert pres de la Mer Morte. Traduction et notes,” *Revue de l’histoire des religions* (Paris), 137 (1950): 162.
- ERNST, JOSEF. *Das Evangelium nach Markus*. Regensburger Neues Testament. Regensburg: Friedrich Pustet Verlag, 1981.
- ESZENYEINÉ SZÉLES MÁRIA. „Kijelentés a prófétáknál.” *Református Szemle*, LXIV. évf. 2. szám, (1971. márc–ápr.): 139–148.
- FITZMYER, JOSEPH A. *Luke the Theologian*, London: Geoffrey Chapman, 1989.
- GAGNON, ROBERT A. J. „How Did the Rule of the Community Obtain its Final Shape?” *Qumran Questions*, ed. James S. Charlesworth, 67–85. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1995.
- GOPPELT, LEONHARD. *Theology of the New Testament*. 2 volumes. Translated by J. A. Alsup, ed. J. Roloff. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1981–1982.
- GUELICH, ROBERT A. *Mark 1–8:26*, Word Biblical Commentary 34A, Dallas, Texas: Word Books, 1989.
- GYÜRKI LÁSZLÓ. *A Biblia földjén*. Budapest: Szent Gellért Egyházi Kiadó, 1990.

- HENGEL, MARTIN. *The Charismatic Leader and His Followers*, Edinburgh: T. & T. Clark, 1981.
- HERRENBRÜCK, FRITZ. *Jesus und die Zöllner*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 41, Tübingen: J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1990.
- HOOVER, MORNA D. *The Gospel According to St Mark*. Black's New Testament Commentaries. London: A & C Black, 1991.
- HORGAN, M. P. *The Pescharim: Qumran Interpretations of Biblical Books*. CBQMS 8; Catholic Biblical Association, 1979.
- JENNI, ERNST und CLAUS WESTERMANN, herausgegeben. *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. II. Band. München: Chr. Kaiser, 1971. S. v. 'מַרְתָּא von Ernst Jenni.
- JEREMIAS, JOACHIM. *Der Lehrer der Gerechtigkeit*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1963.
- JERVELL, JACOB. *Luke and the People of God*, Minneapolis, Minnesota: Augsburg Publishing House, 1972.
- KITTEL, GERHARD and GERHARD FRIEDRICH, eds. *Theological Dictionary of the New Testament*. Volume IV. Translated and edited by Geoffrey W. Bromiley, Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1975. S. v. 'μαθητής', 'μαθητής' by Karl Heinrich Rengstorf, 390–461.
- LEON-DUFOUR, ANDRE (ed.). *Dictionary of Biblical Theology*. New York: Seabury, 1973². S. v. 'Disciple' by Andre Feuillet.
- LOHFINK, GERHARD. *Jesus and Community*. Translated by John P. Galvin. Philadelphia: Fortress Press, 1984.
- MEYE, ROBERT P. *Jesus and the Twelve: Discipleship and Revelation in Mark's Gospel*. Grand Rapids, Michigan: William Eerdmans Publishing Company, 1968.
- MILIK, J. T. *Ten Years of Discovery in the Wilderness of Judaea*. Translated by J. Strugnell. Studies in Biblical Theology 26. Naperville, IL: Allenson, 1959.
- ORTON, DAVID E. *The Understanding Scribe – Matthew and the Apocalyptic Ideal*. Sheffield: Sheffield Academic Press (JSOT), 1995.
- RIDDERBOS, HERMAN N. *Matthew*, trans. Ray Togman (Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1987).
- RIESNER, RAINER. *Jesus als Lehrer*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 7. Tübingen: J. C. B. Mohr /Paul Siebeck/, 1981.
- SCHMAHL, GÜNTHER. *Die Zwölf im Markusevangelium*. Trier theologische Studien 30 Trier: Paulinus, 1974.
- SCHULZ, ANSELM. *Nachfolgen und Nachahmen: Studien über das Verhältnis der neutestamentlichen Jüngerschaft zur urchristlichen Vorbildethik*, Studien zum Alten und Neuen Testament 6, München: Kösel, 1962.
- SCHWEIZER, EDUARD. *The Good News According to Mark*. Translated by Donald H. Madvig. London: SPCK, 1971.
- SIGAL, PHILIP. *Judaism: The Evolution of a Faith*, rev. and ed. Lillian Sigal. Grand Rapids: Eerdmans, 1988.
- STAUFFER, E. „Das Evangelium vom Barmherzigen Gott in Qumran und der Botschaft Jesu,“ Deutsches Pfarrerberblatt 60, Nr. 4 (1960): 75.
- SZABÓ ANDOR. „Elhivatás és küldetés az Ószövetségben.“ Theologiai Szemle, új folyam XXIII. 1. szám, (1980. jan–febr.): 39–42.

- SZABÓ CSABA. „Jézus a tanító.” Theologiai Szemle, új folyam XL. 2. szám, (1997. márc–ápr.): 79–85.
- TAYLOR, VINCENT. *The Gospel According to St. Mark*. London: MacMillan/New York: St Martin’s Press, 1966².
- VAN DE GRAAF, G. HENDRIK. „Jézus követésének történeti jelentése és jelentősége.” Református Szemle, LXIII. évf. 3–4. szám, (1970. máj–aug.): 215–241.
- VANDERKAM, JAMES C. *The Dead See Scrolls Today*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1994.
- VERMES GÉZA & MARTIN D. GOODMAN. *The Essenes*. Sheffield: JSOT Press, 1989.
- VINCENT, JOHN JAMES. *Disciple and Lord: The Historical and Theological Significance of Discipleship in the Synoptic Gospels*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwuerde der Theologischen Fakultät der Universitaet Basel, Sheffield: Sheffield Academy Press, 1976.
- WENZELMANN, GOTTFRIED. *Nachfolge und Gemeinschaft. Eine theologische Grundlegung des kommunitären Lebens*. Calwer Theologische Monographien 21, Stuttgart: Calwer Verlag, 1994.
- WILKINS, MICHAEL JAMES. *Following the Master: Discipleship in the Steps of Jesus*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1992.
- WILKINS, MICHAEL JAMES. *The Concept of Disciple in Matthew’s Gospel: as Reflected in the Use of the Term Μαθητής*. Supplements to Novum Testamentum XI vol. 59. Leiden, New York, København, Köln: E. J. Brill, 1988.
- WILSON, ROBERT R. *Prophecy and Society in Ancient Israel*. Philadelphia: Fortress, 1980.